

Т.Г. Косско¹, Т.М. Павлиго²

¹ Центр інтелектуальної власності і передачі технологій НАН України, Київ

² Інститут проблем матеріалознавства ім. І.М. Францевича НАН України, Київ

ПАТЕНТНІ ДОСЛІДЖЕННЯ, ЇХ АКТУАЛЬНІСТЬ НА ШЛЯХУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто проведення патентних досліджень згідно з міжнародними стандартами, стандартами Російської Федерації та України. Показана динаміка патентної діяльності в Національній академії наук України.

Ключові слова: патентування, технічний рівень, патентна чистота, комерціалізація інновацій, інноваційна активність.

Патентні дослідження як один із сучасних високоефективних методів аналізу використовують для рішення технічних, кон'юнктурних та правових задач, пов'язаних із розробкою і впровадженням інновацій та ситуацією на ринку продукції, яка базується на науково-технічних досягненнях.

Діяльність по використанню наукових досліджень та науково-технічних розробок є дуже актуальною для держави, що обрала шлях інноваційного розвитку. Особливої уваги потребує діяльність по прискоренню інноваційних процесів, а саме: оцінка патентної ситуації, патентування результатів науково-технічних розробок, зроблених на високому інноваційному рівні. Патентні дослідження можуть стати одним із дієвих інструментів для аналізу ринку інновацій.

1. СТАНДАРТИЗАЦІЯ ПАТЕНТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ

Національні стандарти в Україні були розроблені державним органом зі стандартизації, а саме Держстандартом [1]. Відповідно до Державного стандарту України 3575-97 [2] патен-

тні дослідження проводять для виявлення патентної ситуації щодо об'єктів інтелектуальної власності з метою подальшого їх патентування. Патентні дослідження також проводяться при здійсненні прикладних та фундаментальних досліджень, що передбачають отримання прикладного наукового чи науково-теоретичного результату.

1.1. Патентні дослідження дають можливість об'єктивно оцінити технічний рівень та конкурентоспроможність об'єкта господарчої діяльності (ОГД), що є основою для комерціалізації розробки. Згідно з ДСТУ 3575-97 проведення патентних досліджень є обов'язковим для суб'єктів господарчої діяльності (СГД), які діють в Україні та повністю або частково фінансуються з державного бюджету. Проводять патентні дослідження для виявлення патентоспроможності технічних розробок, своїх чи тих, що використовують [3]. Заключним етапом патентних досліджень є «Звіт про патентні дослідження».

Без аналізу патентної ситуації ОГД неможливе складання, наприклад, бізнес-плану. Складання проектів та бізнес-планів повинно містити аргументи на користь новизни та промислової придатності розробки. Ціль патентних

Рис. 1. Динаміка проведення патентних досліджень в НАН України

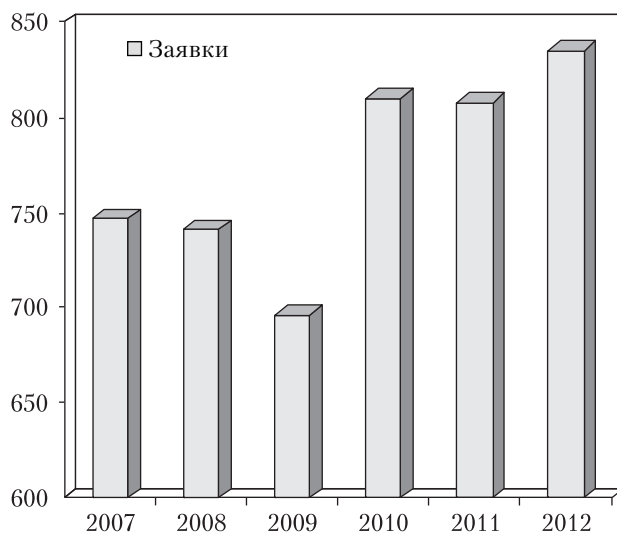

Рис. 2. Динаміка подання заявок на патенти на винаходи та корисні моделі в НАН України

досліджень обумовлена етапами (стадіями) життєвого циклу ОГД. Особлива увага приділяється вивченню інформації щодо досягнення світового рівня техніки, визначенню патентоспроможності та оцінці ситуації щодо використання прав на ОГД.

Переорієнтування частини заявників на подання заявок на корисні моделі призвело до падіння числа заявок на винаходи в Україні.

Порівняння кількості патентів на винаходи в Україні та інших країнах свідчить, що в Україні на 1 млн. населення припадає значно менша кількість патентів на винаходи національними заявниками, ніж у розвинених країнах світу. Наприклад, в Україні цей показник приблизно в 2–3 рази менший, ніж у Росії. Показники інноваційної активності в Україні, тобто використання винаходів та корисних моделей, також суттєво нижчі, ніж у технологічно розвинених європейських країнах. Патент України на корисну модель видається після проведення лише формальної експертизи, яка не перевіряє об'єкт, що заявляється, на світову новизну, тобто видається під відповідальність заявника. Це спрощує процедуру отримання патенту, але знижує його якість. У цій ситуації заявник може вважати, що відпадає необхідність проводити патентні дослідження, і вони проводяться не завжди, що є помилкою. При поданні заявки на патент на винахід патентні дослідження для визначення світової новизни проводити необхідно.

1.2. З метою визначення патентної чистоти на об'єкти промислової власності використовуються джерела патентної інформації, а саме: офіційні патентні бюлетені та офіційні нормативно-методичні матеріали, реферативна інформація про останні досягнення науки та техніки, які пов'язані, можливо, із розробкою промислової продукції, а також про стан та перспективи розвитку ринку продукції. При цьому важлива оцінка світового рівня та тенденцій розвитку технологій, вивчення ринкової кон'юнктури. Це необхідно для успішної реалізації промислової продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

За результатами дослідження на патентну чистоту для виключення факту порушення прав третіх осіб, що володіють діючими в Україні патентами, проводять порівняльний аналіз технічного об'єкта з запатентованим. Результатом цих досліджень є Патентний формуляр, що складається відповідно до ДСТУ 3574-97 [4].

1.3. Діяльність зі створення та охорони інтелектуальної власності є пріоритетною для

НАН України. Нами наведені показники винахідницької діяльності в НАН України: на рис. 1 — кількість патентних досліджень, на рис. 2 — кількість поданих заявок на винаходи та корисні моделі, на рис. 3 — кількість ліцензійних угод та контрактів на використання об'єктів права інтелектуальної власності та ноу-хау. Як свідчить аналіз цих взаємопов'язаних показників, спостерігається їх стабільність при деякому постійному зростанні.

2. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ В ГАЛУЗІ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Міжнародні та регіональні стандарти приймаються відповідно міжнародними та регіональними організаціями по стандартизації. Зокрема,

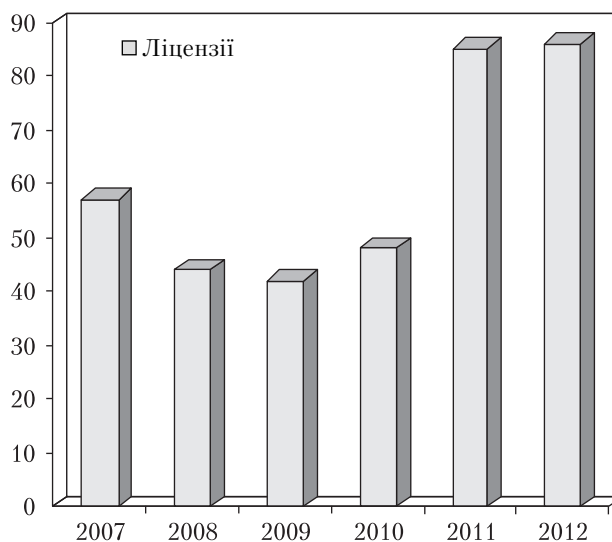

Рис. 3. Динаміка ліцензування в НАН України

Стандарти Всесвітньої організації інтелектуальної власності

Група а. Стандарти загального характеру, спільні для інформації та документації

ST.2	Стандартне представлення календарних дат на опублікованих документах з використанням григоріанського календаря
ST.3	Рекомендований стандарт на дволітерні коди для представлення країн, адміністративних одиниць та міжурядових організацій
ST.13	Рекомендації з нумерації заявок на патенти, свідоцтва додаткової охорони (SPC), промислові зразки і топології інтегральних мікросхем (лютий 2008)

Група б. Стандарти щодо патентної інформації та документації

ST.1	Рекомендації, що відносяться до мінімуму елементів даних, рекомендованих для однозначної ідентифікації патентного документа
ST.4	Стандартне використання дволітерних кодів країн на титульному аркуші патентних документів
ST.5	Стандартна аббревіатура для Міжнародної патентної класифікації
ST.6	Рекомендації з нумерації опублікованих патентних документів
ST.7	Мікроформи
ST.7/A	8-кадрова апертурна карта
ST.7/B	Рекомендований стандарт на 16-мм рольний мікрофільм для обміну інформацією між патентними відомствами
ST.7/C	Рекомендований стандарт на 35-мм 8-кадровий рольний мікрофільм для обміну між патентними відомствами
ST.7/D	Рекомендації за стандартним методом ідентифікації файлів патентних і патентно-асоційованих документів на рольних мікрофільмах
ST.7/E	Керівництво з виробництва мікрофіш фотооптичним способом
ST.7/F	Керівництво з підготовки мікрофіш за допомогою ЕОМ (СОМ-мікрофіш)
ST.8	Стандартний запис індексів Міжнародної патентної класифікації (МПК) на машинозчитувальних носіях
ST.9	Рекомендації з бібліографічних даних у патентних документах та свідоцтвах додаткової охорони (SPC), що стосуються них
ST.10	Опубліковані патентні документи
ST.10/A	Формат (поля, розмір) патентних документів
ST.10/B	Розміщення елементів бібліографічних даних

ST.10/C	Представлення елементів бібліографічних даних
ST.10/D	Керівництво з фізичних характеристик патентних документів, зокрема щодо можливості репродукування та читання
ST.11	Рекомендації з мінімуму покажчиків, що поміщаються в патентних бюлетенях або опублікованих у зв'язку з патентними бюлетенями
ST.12	Керівництво з підготовки рефератів патентних документів
ST.12/A	Загальне керівництво з підготовки рефератів патентних документів
ST.31	Рекомендовані стандартні набори знаків для кодування з метою обміну записами патентних документів у машинозчитувальній формі
ST.32	Рекомендації з розмітки патентних документів з використанням SGML (Standard Generalized Markup Language)
ST.33	Рекомендований стандартний формат для обміну факсимільною інформацією з патентних документів
ST.34	Рекомендації щодо запису номерів заявок в електронній формі з метою обміну бібліографічними даними
ST.35	Рекомендований стандартний формат для обміну даними про інформації опублікованих патентних документів в змішаній моді на магнітних стрічках у вигляді катушок або картриджів типу IBM 3480/90 (МММТ)
ST.36	Обробка патентної інформації з використанням XML (листопад 2007) — ST. 36. Додатковий матеріал
ST.40	Рекомендації з підготовки факсимільних зображень патентних документів на CD-ROM
ST.50	Керівництво з публікації відомостей про корекцію, зміни та доповнення щодо патентної інформації (травень 1998)
Група с. Стандарти щодо документації та інформації з торговельних марок	
ST.60	Рекомендації щодо бібліографічних даних про товарні знаки
ST.62	Стандартна абревіатура для Віденської класифікації
ST.63	Рекомендації зі змісту і структури бюлетенів товарних знаків
ST.64	Рекомендовані пошукові масиви для пошуку з торговельних марок
ST.66	Обробка інформації з товарних знаків з використанням XML (Додатки А, В, С, D та E)
Група d. Стандарти щодо інформації та документації з промислових зразків	
ST.80	Рекомендації щодо бібліографічних даних про промислові зразки
ST.81	Рекомендації щодо змісту та розташування публікацій в бюлетені промислових зразків
ST.86	Обробка інформації з промислових зразків з використанням XML (лютий 2008) — ST. 86

стандартизація в Європі (регіональна стандартизація) призначена для забезпечення потреб Єдиного Європейського ринку [5]. Національні стандарти застосовуються на території тільки окремо взятої держави. Міжнародні стандарти не є обов'язковими до включення в національну систему стандартів. Кожна країна вирішує питання про прийняття міжнародного чи регіонального стандарту як національного.

У контексті аналізу міжнародно-правових актів з питань захисту прав інтелектуальної власності (ПІВ) слід пояснити, яке саме значення мають міжнародні стандарти у сфері захисту ПІВ. Міжнародно-правові стандарти розробляються міжнародними організаціями чи іншими суб'єктами міжнародного права у формі різних міжнародно-правових актів. За юри-

дичною силою такі стандарти можуть бути рекомендаційними або обов'язковими [6]. Сформовані ними положення чи правила, що приймаються з метою удосконалення механізму правового регулювання відносин (зокрема, у сфері охорони інтелектуальної власності), і є міжнародно-правовими стандартами. Міжнародно-правові стандарти [7] можуть бути доктринальними розробками (наприклад, стандарт Міжнародної організації зі стандартизації ISO 3166 та Стандарт Всесвітньої організації інтелектуальної власності ST.3; див. таблицю).

3. СТАНДАРТИ РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ В ГАЛУЗІ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У Російській Федерації проведення патентних досліджень регламентує у повному обсязі

ГОСТ Р. 15.011-96 [8]. Згідно з Постановою Уряду РФ від 23 січня 2004 р. № 41 [9] та наказами державних замовників, виданих на основі проектів, рекомендованих до розгляду на Нагоді представників федеральних органів виконавчої влади, в державному контракті має бути пункт, що виконавець повинен проводити патентні дослідження згідно з ГОСТ Р. 15.011-96. Крім того, на дату завершення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДР та ДКР) необхідно забезпечити захист авторських прав і прав патентовласників, що використовують при виконанні даних робіт. Рекомендації щодо складання Звіту про патентні дослідження відповідно до ГОСТ Р.15.011-96. були розроблені авторами [10].

Виконання замовниками та виконавцями обов'язкових вимог щодо проведення патентних досліджень перевіряється Федеральною службою з інтелектуальної власності згідно з Постановою Уряду РФ від 26 січня 2012 р. № 9 [11].

При проведенні патентних досліджень на патентну чистоту фахівці використовують ГОСТ Р. 15.011-96 та ГОСТ 15.012-84 [12]. Згідно з цими стандартами патентоспроможність визначається як сума ознак технічного та мистецько-конструкторського рішення, що необхідні для встановлення його новизни та можливості промислової придатності.

Метою проведення патентних досліджень є вибір оптимальних шляхів досягнення кінцевого результату, забезпечення його високого технічного рівня та патентної чистоти, тому що для успішної комерціалізації необхідна конкурентоспроможна продукція. Патентні дослідження, що проводять на всіх стадіях НД та ДКР, дозволяють вже на початковому етапі розробок одержати обґрунтовані дані про перспективність та конкурентоспроможність розробок.

ВИСНОВКИ

У роботі наведені основні міжнародні документи, документи РФ та України, на основі яких здійснюються патентні дослідження. Проаналізовано особливості проведення патент-

них досліджень в Україні та проілюстровано на прикладі роботи Національної академії наук України. Показана динаміка патентної діяльності в Національній академії наук України. Стосовно діяльності установ НАН України слід відмітити стабільне зростання показників патентної та інноваційної діяльності, комерціалізацію розробок, яке відбувається незважаючи на кризові явища в економіці.

Проведення патентних досліджень та складання відповідних звітів є необхідними, тому що при їх складанні використовують інформацію, яка містить відомості про технічні розробки і технології, наведені здебільшого в патентних документах і звітах про НДР та ДКР із випередженням часу реалізації на декілька років. Для порівняння: проспекти та реферативні видання надають таку інформацію із запізненням у 1–3 роки, стандарти та технічні умови закріплюють вимоги до промислового виробництва із запізненням на декілька років.

Патентні служби установ повинні брати відповідальність за оцінку технічного рівня об'єктів нової техніки на основі Звіту про патентні дослідження, який виявляє напрямки подальшого патентування цих об'єктів. Також це стосується і ліцензійної діяльності, основою якої є Звіт про патентну чистоту цих об'єктів.

Дослідникам та розробникам рекомендовано проводити патентний пошук та складання звітів про патентні дослідження на всіх етапах створення, освоєння розробки та впровадження об'єктів техніки, нових матеріалів та технологій. Особливо це важливо на стадії проведення прогнозування та планування досліджень задля виявлення закономірностей та тенденцій розвитку.

Таким чином, управління комерціалізацією інновацій та інноваційним розвитком на основі довгострокового державного інвестування інновацій стає можливим.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Декрет* Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» № 46-93 від 10 травня 1993 р.

2. ДСТУ 3575-97 «Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення», Держстандарт України, Київ, 1997.
3. Кузнецов Ю.М., Косенюк Г.В., Данильченко М.Г. Інтелектуальна власність. Навчальний посібник / За ред. проф. Кузнецова Ю.М. — Тернопіль: Економічна думка, 2006. — 419 с., ISBN.
4. ДСТУ 3574-97 «Патентний формуляр. Основні положення. Порядок складання та оформлення», Держстандарт України. — Київ, 1997.
5. *Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights* // Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності // *The TRIPS Agreement is Annex 1C of the Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, signed in Marrakesh, Morocco on 15 April 1994.* 21 N.Y.L. Sch. J. Int'l & Comp. L. 109 (2001–2002).
6. Дахно І.І. Право Європейського Союзу: англо-українсько-російський глосарій. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 234 с.
7. ISBN 978-966-364-542-4, офіційний сайт Всесвітньої організації інтелектуальної власності, <http://www.wipo.int>.
8. ГОСТ РФ. 15.011-96 Государственный стандарт Российской Федерации. «Система разработки и постановки продукции на производство. Патентные исследования. Содержание и порядок исследования».
9. *Постановление* правительства РФ от 23 января 2004 г. № 41, www.rg.ru/2004/01/30/oboron-dok.html.
10. Скорняков Э.П., Горбунова М.Э. Патентные исследования / Учебное пособие. — М.: НУБВС, 2005. — 351 с.
11. *Постановление* правительства РФ от 26 января 2012 г. № 9, www.rg.ru/2012/02/01/intkontrol-dok.html.
12. ГОСТ 15.012-84 «Система разработки и постановки продукции на производство. Патентный формуляр», — М.: ИПК Издательство стандартов, 2003.

T.G. Kossko, T.M. Pavlygo

ПАТЕНТНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ,
ИХ АКТУАЛЬНОСТЬ НА ПУТИ
ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ

Рассмотрено проведение патентных исследований в соответствии с международными стандартами, стандартами Российской Федерации и Украины. Показана динамика патентной деятельности в Национальной академии наук Украины.

Ключевые слова: патентование, технический уровень, патентная чистота, коммерциализация инноваций, инновационная активность.

T.G. Kossko, T.M. Pavlygo

PATENT RESEARCHES,
THEIR RELEVANCE ON THE WAY
OF INNOVATION DEVELOPMENT

Patent investigations in accordance with the world standards, standards of the Russian Federation and Ukraine are considered. Dynamics of patent activity in the National Academy of Sciences of Ukraine is given.

Key words: patenting, technical level, patent infringement, commercialization of innovations, innovative activity.

Стаття надійшла до редакції 09.09.13